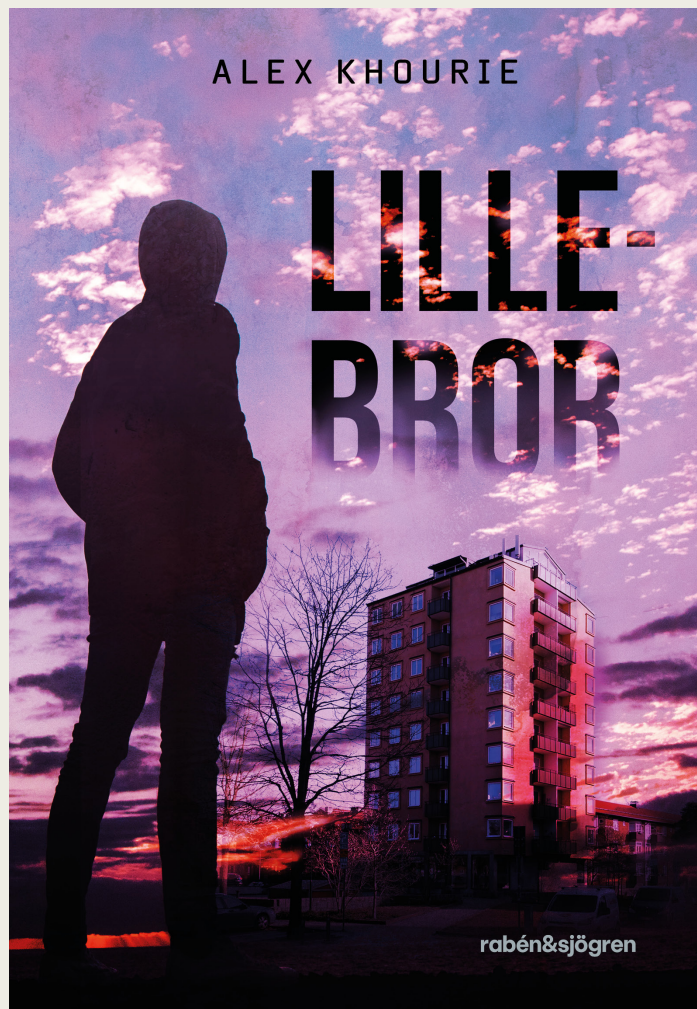

Lärarhandledning

Lillebror

Av Alex Khourie

En handledning av Katarina Lycken Rüter & Annelie Drewsen

För Unga vuxna

Om boken

Romanen *Lillebror* är fast förankrad i en geografisk plats, Stockholmsförorten Solberga, och både börjar och slutar med att jagberättaren Hishem beskriver denna plats. Mellan romanens inledning och dess slut har det gått ett par sommarlovsmånader, där Hishems liv på djupet påverkats av det dödliga våld som drabbat hans kompis lillebror. Men Hishem har, trots allt, fått möjlighet att välja livet och visar också i sitt sätt att berätta om Solberga hur andra i hans närhet fortsätter att arbeta för ett gott liv och ett gott samhälle. Hishems berättelse gestaltar därmed både de verkningar som våldsbejakande gängkriminalitet har för individer och grupper, och hur såväl strukturer som individuella val har betydelse för det som händer i ett samhälle – på gott och ont.

Om författaren

Alex Khourie

Alex Khourie är en pseudonym. Anledningen till att författaren valt att hemlighålla sin identitet är att han till vardags arbetar med ungdomar i kriminalitet. Om det kom ut att han också är författare skulle det kunna skada ungdomarnas förtroende för honom. Det är också en fråga om säkerhet. På grund av sitt yrke har Alex Khourie redan varit tvungen att vidta säkerhetsåtgärder och han vill inte synas i media.

Bakom pseudonymen finns en person i 30-årsåldern som bor i södra Stockholm och som har lång erfarenhet av arbete med ungdomar i gängkriminalitet. Karaktärerna i boken är fiktiva, men författaren har inspirerats av människoöden han har mött i sitt yrke. Alex Khourie debuterade 2023 med romanen *Bror*, som har nominerats till bland annat Nordiska rådets barn- och ungdomslitteraturpris och debutantpriset Slangbellan.

Romanen är indelad i fem delar.

- I del ett, *Solberga*, presenteras både den geografiska plats där i stort sett hela romanen utspelas och de fem unga killar som är berättelsens nav: jagberättaren Hishem, hans bästa vänner Fidel, Alieu och Nuru samt Nurus lillebror Zubeir som befinner sig i en situation där hans styrkor som person kan bli honom till glädje eller till olycka. Kring dessa unga killar finns i flera fall engagerade och stöttande familjer – där fäderna har nyckelroller – men skolan, som för unga människor kan vara ett så viktigt fäste i tillvaron, har stängt för sommaren. I början av juli, strax innan Hishem och hans vänner ska få reda på vilket gymnasium de kommit in på, blir Nuru akut placerad på ett familjehem i Småland. Nurus största oro är vad som ska hända med hans lillebror Zubeir. Kompisgänget tar på sig ansvaret att försöka se till att Zubeir inte hamnar i fel sammanhang.
- Del två, *Hårt hjärta*, inleds med att en 17-åring skjuts till döds i närheten av den villa där Hishem är på en hemmafest. Skjutningen påverkar hela Solberga, både med ökad rädsla och med ett starkt samhällsengagemang. Hishem tycker dock att det han hör från politiker och andra mest är tomma ord. Själv har han allt mer börjat intressera sig för att skriva, som ett sätt att bearbeta känslor och tankar. Samtidigt visar det sig att Zubeir verkligen är på väg in i i farliga sammanhang. Kompisgänget försöker på olika sätt att ingripa, såväl genom att kalla in samhällets stödstrukturer i form av en anmälan till socialtjänsten som genom att själva tillbringa tid med Zubeir. Till sist konfronteras Zubeir av Hishem efter att han både sett honom tillsammans med kända gängkriminella och upptäckt att han bär skyddsväst. Zubeir berättar då att han verkligen klivit in i de gängkriminella sammanhangen. Men hur kliver man ur?
- I del tre, *Sharaf*, misshandlas Hishem av okända unga män med hälsning till Zubeir. När Hishem kommer hem väntar hans föräldrar på honom efter att ha blivit uppringda av socialtjänsten. Hishem har setts med en ung man med skottsäker väst – Zubeir – och föräldrarna kräver att få reda på vad som försiggår. Hishem berättar, vilket leder till att flera föräldrar samlas för att tillsammans hitta vägar att hjälpa Zubeir ut ur det gängkriminella sammanhanget. Alieus pappa bistår med pengar och kontakter som gör det möjligt att skicka Zubeir till Gambia. Men våldet hinner före: Zubeir är plötsligt försvunnen, och hittas sedan skjuten.
- I del fyra, *Harb*, befinner sig Hishem och hans vänner i ett tumult av olika starka känslor: sorgen över Zubeirs död, besvikelsen på den familj och det samhälle som inte kunde skydda honom, ilskan och äcklet som förnedrande och våldsamma poster i sociala medier skapar. Vännerna har olika strategier och förutsättningar att hantera sin sorg. Hishem försöker skriva, men har svårt att hitta orden. Han grälar med Fidel, som söker hämnd och upprättelse. För Fidels del slutar det känslomässiga tumultet i ett mordförsök på Zubeirs pappa och mordbrand. Hishem blir akut kontaktad av socialtjänsten, då

en hotbild byggts upp kring honom. Han måste genast lämna Solberga.

- I del fem, *Amma ba'ad*, får Hishem bo en tid i ett jourhem på Värmdö, där kontakten med familjehemspappan Abtin blir viktig för Hishems bearbetning av det han varit med om. Den efterlängtnade gymnasiestarten blir uppskjuten men inte inställd, och när romanen avslutas har Hishem flyttat hem till Solberga igen. Han har stöd av Abtin som kontaktperson, går i gymnasiet i en annan del av Stockholm, men har valt Solberga som sin plats i tillvaron. Solberga är en plats för liv och framtid, och Hishem vill ta ansvar för det han kan ta ansvar för. Utan att skönmåla förutsättningarna slutar romanen alltså i en saklig hoppfullhet om platsers och människors möjligheter.

Förkunskaper och förberedelser

Lillebror utspelar sig på en plats som på olika sätt påverkas av gängkriminalitet och dödligt våld. Det kan vara värt att inventera vilka förkunskaper som finns i gruppen inför läsningen. Har några av eleverna läst Alex Houries *Bror*, Diamant Salihus bok *Tills alla dör* eller någon annan bok om gängkriminalitet? Följer de nyhetsrapporteringen eller det politiska samtalet om ämnet? Har den egna orten påverkats av kriminella nätverk?

Det finns också många referenser i romanen, dels till rapkulturen dels till andra litterära uttryck, främst poesi. I förslagen till frågor att diskutera efter läsningen finns frågor kopplade både till hur rapkulturen skildras och används i romanen och till författarna Athena Farrokhzad, Mona Monasar och Khalil Gibran. Att lyfta fram någon text före läsningen kan bidra till att skapa igenkänning under läsningen.

Före läsningen

OMSLAGET OCH TITELN

- Studera omslaget. Vad berättar det om bokens innehåll? Vilka associationer ger färgerna och bildens olika element? Vilken plats och tid är det? Finns det stereotyper i bilden, och i så fall vilka?
- Vem kan personen på bilden vara? Vad betyder det att hen vänder ryggen till betraktaren?
- Vilken genre är det? Vilka förväntningar skapar genren på karaktärer, handling och språk?
- Vilka associationer ger titeln *Lillebror*?

Under läsningen

FOKUSKARAKTÄRER

Ett sätt att komma in i läsningen är att arbeta med fokuskaraktärer. I *Lillebror* kan man använda de två första kapitlen för att ta fram beskrivningar av fem av bokens viktigaste karaktärer: Hishem (jaget), Fidel, Alieu, Nuru och Zubeir.

- Dela in eleverna i grupper om fem. Ge eleverna i varje grupp varsin av de fem karaktärerna att hålla särskilt fokus på: Vad får vi reda om karaktären – utseende, styrkor, svagheter, uppträdande, familjeförhållanden med mera? Vad är viktigt för karaktären?
- Låt eleverna läsa kapitel 1 och 2 och samla information (citat) om sin fokuskaraktär.
- Låt eleverna diskutera i grupperna: Vilka likheter och skillnader finns mellan de olika karaktärernas personligheter och situationer, till exempel i familj och skola?
- Låt eleverna skriva en kort text om sin fokuskaraktär om tio år, utifrån tanken att det går riktigt riktigt bra för honom; hans bästa egenskaper och intressen utvecklas och han får en plats i samhället där hans kvaliteter kommer till sin rätt. Vad jobbar han med? Vad tycker han är viktigt?

FEM AKTER – ATT ARBETA MED SAMMANFATTNINGAR

Romanen är indelad i fem delar, som var och en har en rubrik. Inför läsningen av de olika delarna kan det vara värt att skriva ner tankar om titelnamnet – vilka associationer och tankar rubriken ger. Ett sätt att stötta läsningen kan också vara att stanna upp och sammanfatta varje del tillsammans. Eleverna kan arbeta i par eller mindre grupper, men det kan också göras i helklass. Några frågor att utgå från kan vara:

- Vilka personer står i fokus i denna del? Förändras de på något sätt?
- Vilka händelser är avgörande? Hur hänger de ihop?
- Introduceras några nya personer, och hur påverkar de i så fall handlingen?

SAMLAT CITAT, MARKERA I BOKEN

Samtal om en roman gynnas av att det är lätt att gå tillbaka och hitta betydelsefulla scener, beskrivningar eller repliker. För många elever räcker det med uppmaningen att samla citat som på något sätt väcker tankar eller känslor. För andra är det kanske bra att ha några frågor med sig in i läsningen, och exempel på sådana finns nedan (Efter läsningen).

Det kan också vara värt att notera när något särskilt ord, en situation eller en bild återkommer flera gånger. I *Lillebror* finns till exempel en grönskimrande fågel som beskrivs i det inledande citatet ur en hadith-samling, och som sedan finns med vid flera tillfällen i romanen. Lägg lappar i boken, eller skriv upp sidor!

Efter läsningen

PERSONBESKRIVNINGAR

I *Lillebror* finns många personbeskrivningar, ofta kärnfullt formulerade på några få rader. Gå tillbaka till några av personbeskrivningarna och närläs dem. Fokusera på de föräldrar som förekommer i texten: Hishems mamma och pappa (sidorna 30–32, 61 och 81), Nuro och Zubeirs föräldrar Muslim och Shehzana (sidorna 17 och 48), Fidels mamma Nora (sidan 50), Alieus pappa Pa (sidorna 114, 139 och 141) samt jourhemspappan Abtin (sidorna 216 och 219). Låt eleverna arbeta tillsammans och notera dels vilken konkret information om personerna som finns i texten, dels vad som är indirekt uttryckt.

ROLIGA OCH TRÄFFANDE FORMULERINGAR

Finns det några särskilda formuleringar som eleverna har fastnat för? Något humoristiskt, oväntat, träffande eller på annat sätt starkt?

FÖRSLAG PÅ TEMAN ATT DISKUTERA

Ansvar

- Vilket ansvar för Zubeir har hans föräldrar? Nuru? Hishem och hans vänner? Skolan? Socialtjänsten? Hur hanterar de sitt ansvar?
- Kunde Nuru ha agerat annorlunda för att hjälpa sin lillebror? Hur?
- Kunde Hishem ha gjort något mer? Vad? Har han svikit Nuru?
- Varför agerar inte socialtjänsten på Hishems anmälan om oron för Zubeir? Vad gör att socialtjänsten agerar när det gäller Nuru och Hishem?

Föräldraskap

- Vilka olika slags föräldrar finns i boken?
- Hur skildras mammor respektive pappor?
- Finns det några fördomar om mammor och pappor i utsatta områden, och hur förhåller sig i så fall föräldrarna i *Lillebror* till dessa fördomar?
- Vem kliver in när föräldrarna inte räcker till för sina barn?

Rap och andra texter

I romanen refereras till många rapartister, och en hel del författare.

- Vilka referenser känner eleverna till sedan tidigare? Finns det några de vill läsa mer om eller av – vad är det i så fall som lockar?

- Vilka tankar och känslor har de för de rapartister de känner igen i texten?
- I romanen finns många tillfällen när rapmusiken handlar om, påminner om eller ackompanjerar våld (se till exempel sidorna 132, 185–186 och 197). Hur ska man förhålla sig till rapkulturens koppling till våld och kriminalitet – vad tänker eleverna? Hur tänker Hishem?

Personlighet och plats

- Hur är Zubeir som person? Hur ser samhället på de egenskaperna?
- Vilken betydelse har hans egenskaper när han kommer i kontakt med den kriminella miljön? Hur kunde samma egenskaper ha utvecklats på en annan plats?
- Vilka egenskaper har Hishem? Är det egna val och egenskaper som avgör hur det kommer att gå för honom, eller något annat?

Skrivande

Skrivandet är viktigt för Hishem och han beskriver det som en eld, och samtidigt en ouppnåelig framtidsdröm (sidan 83 och framåt). Genom boken återkommer skrivandet flera gånger, bland annat på sidorna 182–183, 184, 195 och 253.

- Vad är det som får Hishem att börja skriva i de olika situationerna?
- Vad hindrar honom från att skriva?
- Vad betyder skrivandet för honom vid de olika tillfällena?
- Kan skrivandet vara en väg framåt för honom?

Mat

Romanen inleds på E4-baren, ”Älvsjös bästa gatukök”, där Hishem och hans kompisar möts och äter smashburgare med cheddarost och räksallad. Boken innehåller sedan flera skildringar av mat och maträtter, ofta lagade av bokens fäder; Hishems pappa lagar *tagine bil djej* (sidan 60), Pa lagar *superkanja* (sidan 139) och Abtin bjuder på *baghali polo ba mahice* (sidan 219). Vid ett annat tillfälle tvingas Hishem erkänna för Imaan att hans mamma ska laga korv stroganoff (sidan 181).

- Diskutera vilken roll maten spelar i de olika scenerna. Vad står maten för i de olika familjerna?
- På vilket sätt hänger mat ihop med de olika personernas egenskaper, bakgrund och värderingar?
- Hur använder författaren mat och måltider för att gestalta relationer?
- Påverkas läsoplevelsen av om man har ätit en viss maträtt eller inte?

Den grönskimrande fågeln

Romanen har ett motto från imam an-Nawawis fyrtio hadither. I mottot skrivs om gröna fåglar, och gröna fåglar återkommer också i romanen, på Zubeirs begravning (sidan 162) och i Fidels dröm (sidorna 204–205). Hur tänker Hishem och Fidel om de gröna fåglarna? Kan fåglarna ses som symbol för något – i så fall vad?

Skrivövningar

Hishems dikt

Det här är en skrivövning som kan göras helt individuellt, eller i två steg där eleverna får jobba vidare på varandras texter.

1. Föreställ dig att du är Hishem i slutet av årskurs 9, alltså innan boken börjar. I skolan får du en uppgift att skriva en dikt om Solberga. Skriv Hishems dikt. Den får vara max tio rader.
2. Byt dikt med en kompis. Föreställ dig att du är Hishem några veckor efter att boken slutar, och du hittar dikten från högstadiet. Du bestämmer dig för att skriva vidare på den. Skriv max tio rader till.
3. Läs eventuellt upp dikterna för varandra.

Ett annat val

I kapitel 11 är Alieu och Fidel i Värnamo för att hälsa på Nuru, medan Hishem stannar kvar hemma i Solberga. Vad hade hänt om han istället hade följt med till Värnamo? Skriv en alternativ scen där alla tre åker till Värnamo och berättar sanningen om Zubeir för Nuru. Fokusera på dialogen mellan kompisarna. Diskutera sedan om den alternativa scenen kunde ha påverkat hur det sedan går för Zubeir.

Lillebror och Någons bror

Sveriges båda nomineringar till Nordiska rådets barn- och ungdomslitteraturpris 2024 handlar om kriminalitet och gängvåld. Den ena boken är Alex Khouries *Bror* och den andra är Viveka Sjögrens *Någons bror* (Vombat förlag, 2023), en bilderbok som gestaltar stämningen och sorgen efter en dödlig skjutning. I samband med läsningen av *Lillebror* kan det passa bra att även läsa *Någons bror* högt tillsammans, och jämföra de två skildringarna.

- Vilka likheter finns i de två författarnas sätt att gestalta våld, död och det omgivande samhällets reaktioner? Undersök innehåll, språk och symbolik.
- Vilka möjligheter och begränsningar erbjuder de olika formaten (roman respektive bilderbok)?
- Hur speglar de båda verken den tid och det sammanhang de är skapade i?
- Hur känns det att läsa de olika böckerna? Vilka medel använder författaren för att beröra läsaren?

Alex Khouries tips på vidare läsning:

- *Ett ord för blod* av Faysa Idle (Lind & Co, 2023; pocket 2024)
- *Rök* av Nina Ivarsson (Rabén & Sjögren, 2023)
- *Paradais* av Fernanda Melchor (Bokförlaget Tranan, 2022; pocket 2023)

KONTAKTA FÖRFATTAREN

E-post: alex.khourie@proton.me